

Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Rollerini Üstlenme Süreçlerinin Çocukların Bilinçli Medya Tüketimine Yansıması*

The Impact of Parents' Digital Parenting Role Adoption on Children's Conscious Media Consumption

Dilan ASLAN** ID
Aslıhan ZİNDEREN*** ID

Öz

Dijital çağ, ebeveynlik pratiklerini dönüştürmüş ve ebeveynlerin rollerini genişletmiştir. Bugün ebeveynlerden, çocuklarını dijital araçların risklerinden korumanın yanı sıra, dijital dünyanın sunduğu fırsatları değerlendirme konusunda da onlara rehberlik etmeleri beklenmektedir. Bu çalışma, mevcut ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini nasıl yerine getirdiklerini, bu süreçte hangi zorluklarla karşılaştıklarını veya hangi fırsatları değerlendirdiklerini araştırmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda 30 ebeveyn ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan ebeveynlerden 15'i ilkökul çağındaki çocuklara ve 15'i lise çağındaki çocuklara sahiptir. Bu ebeveynler, yarı yapılandırılmış çevrim içi görüşme yöntemi ile çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Katılımcılardan, demografik bilgi formu ile görüşme formundaki soruları yanıtlamaları istenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular dijital ebeveynlik rolleri çerçevesinde beş farklı temada incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bulguların betimsel analizi sonucunda, çocukların bilinçli medya tüketicisi olmalarında dijital ebeveynlerin önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Her iki ebeveyn grubunun dijital farkındalık düzeyinin farklı olduğu ve dijital ebeveynlik rollerinin bu faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital Ebeveynlik, Dijital Ebeveynlik Rollerini, Ebeveyn Rehberliği, Dijital Okuryazarlık

* Bu çalışma, 2024 yılında Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalında kabul edilen, "Dijital Ebeveynlik: Çocukların Bilinçli Medya Tüketicisi Olmasında Dijital Ebeveynlerin Rolü" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Çalışma için Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'ndan 13.02.2024 tarih ve E.88656144.000.2400055476 sayılı kararı ile izin alınmıştır.

** Bağımsız Araştırmacı, E-posta: aslann.1026@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2857-827X

*** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Erzurum, Türkiye, E-posta: aslihan.cezik@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6761-4160

How to cite this article/Atf için (APA 7): Aslan, D. & Zinderen, A. (2024). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini üstlenme süreçlerinin çocukların bilinçli medya tüketimine yansıması. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 46, 75-96. <https://doi.org/10.17829/turcom.1489277>

Makale Geçmişi / Article History

Gönderim / Received: 24.05.2024 **Düzeltilme / Revised:** 17.10.2024 **Kabul / Accepted:** 22.10.2024

Abstract

The digital age has transformed parenting practices and expanded the roles of parents. In today's world, parents are expected not only to protect their children from the risks associated with digital devices but also to guide them in assessing the opportunities offered by the digital landscape. This study explores how contemporary parents fulfill their digital parenting roles, the challenges they face in this process, and the opportunities they leverage. In alignment with the study's purpose, interviews were conducted with a total of 30 parents. Of the parents in the study sample, 15 have children of primary school age, while the remaining 15 have children of high school age. The parents consented to participate in the study through semi-structured online interviews. The participants were asked to answer the questions in the interview form with a "demographic information form". The study's findings were analyzed and evaluated across five themes within the framework of digital parenting roles. The descriptive analysis of the findings revealed that digital parents play a crucial role in helping children become conscientious media consumers. It was also found that the digital awareness levels differed between the two parent groups, leading to variations in their digital parenting roles.

Keywords: Digitalization, Digital Parenting, Digital Parenting Roles, Parental Guidance, Digital Literacy

Giriş

Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı çok yönlü sonuçlar, yaşadığımız dünyayı pek çok açıdan önceki dönemlerden belirgin bir şekilde farklılaştırmıştır (Giddens, 2014, s. 15). Hayatın her alanında derin etkiler yaratan bu gelişmelerin önemli bireysel ve toplumsal yansımaları söz konusu olmuştur (Zinderen, 2021, s. 71). Toplumun temel yapı taşlarından biri olan aile birimi de söz konusu gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu doğrultuda teknolojinin ilerlemesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte ebeveynlik kavramı dijital bir boyut kazanmıştır. Dijital ebeveynler, çocuklarının dijital teknolojilerle ilgili risk ve fırsatlarının farkında olan, çocuklarının sorunlu kullanımını göz ardı etmeyen, onları dijital ortamda kontrol edebilen ve olumlu bir rol model olabilen kişilerdir (Manap & Durmuş, 2021). Dijital ebeveynlik kavramı, çocukların dijital medya ve çevrim içi alanlarla etkileşimlerinin faydalı bir düzeye çıkarılmasını sağlarken muhtemel risklerin en aza indirilmesini hedefleyen uygulamalara işaret etmektedir (Choy vd., 2024). Diğer bir deyişle dijital ebeveynlik, çocukların eğitimi, korunması ve güvenliğinin sağlanması gibi geleneksel ebeveynlik sorumluluklarının dijital ortamda da sürdürülmesini ifade eden bir kavramdır.

Alan yazın incelendiğinde, birçok çalışmanın dijital ebeveynlik farkındalığına odaklandığı görülmektedir (Manap, 2020; Kalkım vd., 2024; Türen & Bağçeli Kahraman, 2024). Araştırmalarda, dijital ebeveynlik farkındalık düzeyi farklı parametrelerde ele alınmıştır. Diğer yandan, dijital ebeveynlik deneyimleri, birçok araştırmanın temel odak noktalarından biridir (Cao vd., 2022; Şimşek vd., 2023). Bu çalışmalardan bazıları, çocukların dijital dünyaya ebeveynlerinden çok daha fazla hâkim olduklarını vurgulayan önemli bulgular sunmaktadır (Nelissen & Van den Bulck, 2017). Bunun yanı sıra, ebeveynlerin bilgi, destek ve rehberlik arayışlarını yine dijital platformlar üzerinden sürdürmeleri, dikkat çeken bir diğer önemli konudur (Lupton vd., 2016). Dolayısıyla hızla gelişen teknolojiler ve bu teknolojilerin sunduğu fırsatlar ile oluşturduğu riskler hakkında yayılan enformasyon, ebeveynlerin doğru şekilde bilgilendirilmesi için yetkili kurumların daha aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Dijital ebeveynlik kapsamında, ebeveynlerin eğitimi ve bu alandaki eksikliklerine odaklanan çalışmalar da gerçekleştirilmiştir (Ribble, 2009; Breitenstein vd., 2014). Ebeveynler, çocukları ile dijital dünya arasında arabulucu bir rol üstlenmekte olup, bu arabuluculuk konusu birçok araştırmacının odak noktasını oluşturmaktadır (Clark, 2011; Livingstone vd., 2017). Ebeveynlerin dijital dünyada çocuklarına rehberlik etme biçimleri, ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeleriyle doğrudan ilişkilidir (Zhao vd., 2023, s. 3). Bu bağlamda, farklı sosyoekonomik gruplar üzerinden yapılan çalışmalar, ebeveynlerin rollerini nasıl yerine getirdiklerine dair önemli bulgular sunmaktadır (Huang vd., 2018; Yaman vd., 2024). Dijital ebeveynlerin rollerinin neler olduğu (Kabakçı Yurdakul vd., 2013), bu rollerin farkında olup olmadıkları, rollerini nasıl yerine getirdikleri, karşılaştıkları zorluklar ve engelleyici faktörler gibi konular, 'ebeveynlerin rolü' üst başlığı altında birçok çalışmada kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (Altun, 2019; Elsaesser vd., 2017; Kurtoğlu Erden & Uslupehliyan, 2021). Bu araştırmalar, dijital ebeveynlik rolünün çeşitli boyutlarını ve ebeveynlerin bu rolleri yerine getirirken karşılaştıkları güçlükleri detaylı bir biçimde ele almaktadır. Bu tür çalışmalar, dijital ebeveynliğin dinamiklerini ve ebeveynlerin dijital dünyada çocuklarına nasıl daha etkili bir şekilde rehberlik edebileceklerini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Dijital ebeveynliğe odaklanan çalışmaları temellendiren bir diğer önemli konu, dijital ebeveynlerin tutumlarıdır (İnan Kaya vd., 2018; Kopuz vd., 2022). Bu bağlamda, ebeveynlerin tutumlarını etkileyen faktörler ve ebeveynlik stillerine yönelik araştırmalar öne çıkmaktadır (Garcia vd., 2019). Yapılan çalışmalar, belirli ebeveynlik stillerinin çocukların dijital ortamda daha fazla risk altında olmalarına yol açabileceğini, benzer şekilde bazı ebeveynlik stillerinin de koruyucu bir faktör olarak öne çıkabileceğini göstermektedir (Martínez vd., 2019). Çocuğun ebeveynle olan ilişkisi yaşam boyu devam edeceğinden, ebeveynin çocuğa yaklaşımının kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır (Yurdigül & Deveci, 2021, s. 143). Ayrıca, ebeveynlerin rehberlik rolü de önemli bir araştırma konusudur (Zimmer vd., 2019; Nababan vd., 2023). Bu kapsamda, ebeveynlerin dijital dünyadaki fırsatları değerlendirme ve risklerden kaçınma yollarında nasıl bir rehberlik sağladıkları incelenmiştir. Ebeveynlerin bu rolü, çocukların dijital ortamda daha güvenli ve başarılı bir deneyim yaşamasını sağlamada belirleyici bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Dijital ebeveynlik, özellikle son yıllarda akademik çevrenin odaklandığı önemli konulardan biridir. Bununla beraber konunun dikkate değer önemi ve çok boyutluluğu bu araştırmada olduğu gibi yeni çalışmaları teşvik etmeye devam etmektedir. Bu çalışma, dijital ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini nasıl yerine getirdiklerine odaklanarak, çocukların medya kullanımında bilinçli tüketici olmalarında ebeveynlerin rolünü araştırmaktadır. Bu kapsamda 15'i ilkökul çağında, 15'i lise çağında çocukları olan 30 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma deseninde tasarlanan çalışmada, görüşmecilerin verdikleri yanıtların ses kaydı deşifre edilerek araştırmacının amacı çerçevesinde sistematik bir şekilde düzenlenmiş ve dijital ebeveynlik rolleri kapsamında analiz edilmiştir. Analiz sürecinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, iki ebeveyn grubunun verdiği farklı yanıtlara odaklanmakta ve böylece önceki çalışmalardan farklı olarak her iki ebeveyn grubu dijital ebeveynlik rolleri çerçevesinde kıyaslanmaktadır.

Dijital Ebeveynlik

Ebeveynlik kavramı, bir çocuğun biyolojik, eğitimsel, sosyal ve duyuşsal gelişiminden tam olarak sorumlu olan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kişiler genellikle çocuğun annesi, babası

veya aile büyüklerinden biri olabilir (Kabakçı Yurdakul vd., 2013, s. 887). Ebeveynler, çocuklarının yetişkinlik çağına gelene kadar onları korumak, güvenliklerini sağlamak ve gelecekte hem ekonomik hem de sosyal açıdan başarılı olmaları için gerekli eğitim ve desteği sağlamakla yükümlüdür.

Ebeveynlik kavramının baskın tanımlarının ne derecede değiştiği veya değişmediği (Veevers, 1973, s. 308), internet teknolojilerine göre farklılaşmaktadır. Hızlı teknolojik gelişmelerin ebeveynlerin evde ve çocuklarının yanındayken dijital medyayı kullanma biçimlerinde yarattığı dönüşümle birlikte (Radesky vd., 2016) ebeveynler sadece ebeveyn olarak değil, aynı zamanda 'dijital ebeveyn' olarak tanımlanmaya başlanmıştır. İnternet teknolojilerinin insan hayatında önemli bir yer edinmesi, aile ortamına dahil olması, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme hedeflerinde değişikliklere neden olmuştur. Çocukları gerçek hayatta koruma, güvenliklerini sağlama ve geleceğe hazırlama gibi sorumluluklarına ek olarak bir de dijital dünyada onların güvenliklerini sağlama ve bu dünyaya onları hazırlama sorumluluğu da ebeveynlere yüklenmiştir. Bu konudaki en önemli hedef ise dijital ortamlardaki risklerin ve fırsatların iyi bir şekilde değerlendirilerek çocukların ebeveynleri tarafından doğru yönlendirilmesidir (Bostancı, 2023, s. 983). Dolayısıyla dijital çağda, dijital ebeveynlerden rehberlik rolü beklenmektedir. Bu rol, dijital ebeveynin çocuklara teknoloji ve internetin doğru kullanım yöntemlerini öğretmesi ve yol göstermesini temel almaktadır. Bu yönüyle dijital ebeveynlik kavramı, ebeveynlerin dijital dünyaya açılan çocuklarına rehberlik rolü üstlenmesi ekseninde açıklanmaktadır. Bu rol, çocukların dijital dünyaya dönük adımlarını anlama, destekleme, aracılık etme (ebeveyn arabuluculuğu) ile düzenlemeye yönelik çaba ve uygulamaları ifade etmektedir (Benedetto & Ingrassia, 2021, s. 132).

Dijital ebeveynlik, ebeveynlerin hem çocuklarının dijital medya kullanımını düzenlemeye giderek daha fazla dahil olduklarını hem de kendi dijital medya kullanımını günlük aktivitelerine ve ebeveynlik uygulamalarına nasıl entegre ettiklerini açıklayan, aynı zamanda bu süreçte çocuklarının gelişimine nasıl katkı sağladıklarını ifade eden popüler ve anlamlı bir kavramdır (Mascheroni vd., 2018, s. 9). Aynı zamanda dijital ebeveynliğin önemli bir parametresi olan ebeveyn arabuluculuğu, çocukların medya kullanımının yönetilmesi ve bu çerçevede medya etkilerinin kontrol altında tutulması açısından oldukça önemlidir (Domoff vd., 2019). Son yıllarda literatürde geniş çapta tartışılan ve çocuklar için büyük önem taşıyan bu konu bağlamında, ebeveynlerin dijital ebeveynlik rolünü tam anlamıyla benimsemeleri beklenmektedir.

Çocuk gelişiminde sosyal ve fiziksel çevrenin önemi büyüktür. Literatürde özellikle erken çocukluk döneminde, bu çevresel etkenlerin yanı sıra anne ve baba rollerinin kritik bir yer tuttuğu vurgulanmaktadır (Maccoby, 2002). Ancak teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme, ebeveynlik rollerini önemli ölçüde dönüştürmüştür. Dijital dünyada ebeveynlik, artık yalnızca çocukların bakım ve eğitimini yönetmekle sınırlı kalmayıp, dijital okuryazarlık, farkındalık, kontrol, etik ve yenilikçilik gibi unsurları da kapsayan daha geniş bir sorumluluk alanını içermektedir. Bu değişim, dijital ebeveynlik rollerinin daha geniş ve kapsamlı bir yapı kazanmasına yol açmıştır (Kabakçı Yurdakul vd., 2013, s. 888).

Dijital okuryazarlık, dijital teknolojileri etkin bir şekilde kullanma yetkinliğini anlatmaktadır (Özaydın & Kumral, 2021, s. 364). Dijital okuryazarlık, sadece dijital cihazları veya yazılımları

kullanma yeteneği değil, aynı zamanda dijital ortamda belirli becerilere sahip olmayı da içermektedir (Okumuş & Atılgan, 2021, s. 344). Buckingham (2006), dijital okuryazarlığın tanımını yaparken, internette aramaların nasıl yapılacağını ve bilgisayar teknolojisi ile klavyenin nasıl kullanıldığını öğrenmenin dijital okuryazarlık için yeterli olmadığını vurgulamıştır. Karaboğa (2019), çocukların bilinçli birer medya kullanıcısı olmalarında ve dijitaldeki olumsuzluklara karşı kendilerini koruyabilmelerinde dijital okuryazarlık konusunda bilinçli ebeveynlerin etkisinin büyük olduğunu altını çizmiştir. Kabakçı Yurdakul vd. (2013, s. 889), dijital ebeveyn olabilmek için sahip olunması gereken okuryazar ebeveyn özelliklerini; “teknolojiyi temel düzeyde kullanabilmek, teknolojik olarak yaşanan sorunlara karşı tolerans göstermek, teknik açıdan interneti bilmek, dijital yenilikleri takip etme isteğinin olması, bilgi ve iletişim teknolojilerinde var olan gizlilik politikalarını bilmek” biçiminde sıralamaktadır.

Dijital ebeveynlerin, internet ortamındaki fırsatların ve risklerin farkında olmaları, çocuklarına olumlu yönde örnek oluşturmaları, onların sorunlu internet kullanımlarını bilmeleri ve bu konuda onları kontrol edebilmeleri gerekmektedir (Manap & Durmuş, 2020). Farkındalık rolünün gereklerini yerine getiren dijital ebeveyn, çocuklarını sanal dünyada tehlikelere karşı kontrol edebilmelidir. Magid (2014), çevrim içi dünyada geçerli olan ebeveynlik becerilerinin, gerçek dünyadakilerle aynı olduğunu belirtmektedir. Çocuklarının çevrim içi faaliyetleri hakkında endişe duyan ebeveynlere, onlarla iletişim kurmalarını, öğretmenler, kütüphaneciler ve diğer ebeveynlerden tavsiye ve danışmanlık aramalarını önermektedir. Çocuklarla açık iletişim kurmanın ve onların kullandığı uygulamaları ve hizmetleri denemenin, bu hizmetlerden tam olarak yararlanmayı ve potansiyel sorunları önceden fark etmeyi kolaylaştıracağını ifade etmektedir. Ayrıca, çocukların üzücü bir mesaj, kişi veya web sitesi hakkında ebeveynlerine bilgi verdiklerinde, onları suçlamamak gerektiğini ve gelecekteki sorunlardan kaçınmalarına yardımcı olmanın önemini vurgulamaktadır. Magid'e (2014) göre, ebeveynlerin bu tür durumlara nasıl tepki verdiği, çocukların bir sonraki seferde sorun yaşadıklarında ebeveynlerine güvenip güvenmeyeceklerini ve sorunlarla kendi başlarına nasıl başa çıkacaklarını belirlemektedir.

Kabakçı Yurdakul vd. (2013), teknolojinin hayat standartlarını yükseltmesinin yanında, sadece olumlu amaçlarla kullanılmadığının da göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle dijital ebeveynlerin sahip olmaları gereken etik özellikler, fikri mülkiyete saygılı olma, ulaştığı bilginin güvenliğini araştırma ve erişilen bilgilerin hak sahiplerinin isteğine uygun davranma şeklinde açıklanmıştır.

Dijitalleşen dünyada, yeniliklere kapalı kalmak birçok alanda geri kalmaya sebep olmaktadır. Bu yüzden, dijital ebeveynlerin yeniliklere değer vermesi önemlidir. Bu anlamda dijital ebeveynlerden dijital araç ve ortamları sürekli takip etmeleri ve güncel olanı yakalamaları beklenmektedir. Diğer taraftan yenilikçilik, yalnızca olumlu olana odaklanmak anlamına gelmemekte, yeni olanın olumsuz veya tehlikeli yönlerini de görebilmeyi gerektirmektedir.

Dijital ebeveynlik rolleri dikkate alındığında, ebeveynlerin bu rolleri benimsemelerinin çocuk üzerindeki yansımaları kritik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, araştırma bölümünde ebeveynlerle yapılan görüşmeler, konunun daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada, çocukların bilinçli medya tüketicisi olmasında ebeveynlerin rolü incelenmiştir. Çalışma iki temel soruya yanıt aramaktadır: “Dijital ebeveynlerin çocuklarının bilinçli medya kullanımı üzerindeki rolü nedir?”, “İlkokul ve lise çağındaki çocuklara sahip olan dijital ebeveynler arasında dijital ebeveynlik rollerine bakışta ve yerine getirmede ne gibi farklılıklar vardır?” Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak 30 ebeveyn ile çevrim içi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma desenine sahip olan çalışmada, ebeveynlerin tutum ve deneyimlerini keşfetmeye yönelik yapılan görüşmeler betimsel yöntem ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, elde edilen bulguların sistematik bir şekilde düzenlenmesi ve yorumlanmasını amaçlar. Bu analiz türü, verilerin açıklanması ve yorumlanması sürecinde neden-sonuç ilişkilerinin incelenmesine ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunulmasına olanak tanır (Yıldırım & Şimşek, 2018, ss. 239-240).

Dijital teknolojinin çevrelediği araç ve ortamlarda yaşanan hızlı değişim, insanların bu teknolojiye hâkim olma, sınırlı kullanma veya tamamen uzak durma gibi farklı davranışlar geliştirmesine yol açmıştır. Yapılan çalışmalarda dijital yerli ve dijital göçmen gibi kavramlarla açıklanan bu durum, daha çok yaş faktörüne odaklanarak teknolojinin içine doğanlar ve bu teknolojiyi belirli bir yaştan sonra kullananlar arasında teknolojiye hâkim olma noktasında farklılıkların olduğuna vurgu yapmaktadır (Vodanovich vd., 2010; Wang vd., 2013; Metallo & Agrifoglio, 2015; Kesharwani, 2020). Diğer taraftan dijital ebeveynleri odağına alan birçok çalışma bebeklik, okul öncesi, ilkokul, ortaokul çağında çocuğu olan veya 5-15, 6-18, 12-19 gibi yaş aralıklarında çocuğu olan ebeveynler üzerinden gerçekleştirilmiştir (Livingstone vd., 2017; Nelissen & Van den Bulck, 2017; İnan Kaya vd., 2018; Garcia vd., 2019; Altun, 2019; Söğüt, 2020; Kopuz vd., 2022; Basile vd., 2022). Bu çalışmada, önceki çalışmalardan farklı olarak, ebeveynler iki farklı gruba ayrılmış ve dijital ebeveynlik rolleri odağında görüşmeler yapılmıştır. İlk grup, ilkokul çağındaki çocuklara sahip ebeveynlerden, ikinci grup ise lise çağındaki çocuklara sahip ebeveynlerden oluşmaktadır. Farklı ebeveyn gruplarıyla yapılan görüşmeler, dijital ebeveynlik yaklaşımlarındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeye, bu yaklaşımların çocuklar üzerindeki yansımalarını anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Araştırma, her iki grup ebeveynin dijital farkındalık düzeylerini, karşılaştıkları zorlukları ve değerlendirdikleri fırsatları incelemektedir. Bu bağlamda, dijital ebeveynlik rollerinin nasıl şekillendiği ve ebeveyn rehberliğinin çocukların dijital medya kullanımındaki rolü detaylı olarak ele alınmıştır. Görüşme gerçekleştirilen ebeveynlerin anne veya baba olma durumu tamamen rastgele belirlenmiştir. Görüşmelerin yapılacağı ebeveynlerin, dijital araçları ve ortamları belirli bir süre kullanmış ve hâlâ kullanmakta olan bireyler olmalarına dikkat edilmiştir. Bu nedenle iki araştırmacı, en az 5 yıl boyunca dijital araçlar, internet ve sosyal medya uygulamalarını kullanmış kişilerle görüşülmesinin çalışmanın amacı için gerekli olduğuna kanaat getirmiştir.

Kartopu örneklem modeli kullanılarak ulaşılan ebeveynlere, Manap (2020) tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu soruları yöneltilmiştir. Söz konusu görüşme formu, dijital ebeveynlik rolleri kapsamında sistematik bir şekilde sınıflandırma yapılabilmesine elverişli olduğu için tercih edilmiştir. Bu çerçevede tümdengelimsel yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmada, görüşme soruları iki araştırmacı tarafından dijital ebeveynlik rollerine göre dijital okuryazarlık, farkında olma,

kontrol, etik ve yenilikçilik olmak üzere 5 farklı tema altında sınıflandırılmıştır. Görüşmecilerin verdikleri yanıtların ses kaydı deşifre edilmiş, araştırmanın amacı çerçevesinde dijital ebeveynlik rollerine göre sistematik bir şekilde düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. Görüşmelerin seyrine göre 17 sorudan oluşan görüşme formunun dışına çıkılarak ebeveynlere farklı sorular da yöneltilmiştir. Bu sorular, ebeveynlerin teknoloji kullanımıyla ilgili eğitim alıp almadıkları, dijital okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, çocuklarının sanal ortamda etik davranışlar geliştirmeleri için herhangi bir önlem alıp almadıkları ve teknolojik gelişmeleri takip etme konusunda çocuklarını teşvik edip etmedikleri gibi konuları içermektedir.

Çevrim içi ortamda (WhatsApp sohbet uygulaması ile) gerçekleştirilen görüşmelerin tamamlanması 1 ay sürmüştür ve her bir ebeveynle 10 ila 30 dakika aralığında görüşülmüştür. Görüşmelerin kaydedilmesi için ebeveynlerden izin alınmış ve demografik bilgi formu yardımıyla katılımcıların özellikleri belirlenmiştir. Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'nın 13.02.2024 tarih ve E.88656144.000.2400055476 sayılı kararı ile çalışmanın "bilim etiği yönünden sakınca bulunmadığına" ilişkin Etik Kurulu onayı alınmıştır. Çalışmada, yapay zekâ araçları (ChatGPT ve DeepL) özet, extended abstract ve metnin literatür kısmında dil düzenleme amacıyla kullanılmıştır.

Bulgular

Bu başlık altında, araştırmaya katılan ebeveynlerin sorulara verdikleri yanıtlar betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Görüşme yapılan ebeveynlerin mahremiyetlerinin ihlal edilmemesi için isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Lise çağında çocuğu olan ebeveynler LE1, LE2, vs. olarak, ilkököl çağında çocuğu olan ebeveynler ise İE1, İE2, vs. şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Lise Çağında Çocuğu Olan Katılımcı Ebeveynlere Dair Demografik Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Seviyesi	Meslek	Gelir Seviyesi (Aylık)	Kullanılan Akıllı Cihaz Sayısı	Akıllı Cihaz Kullanım Yılı
LE1	38	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	5 bin	7	12
LE2	45	Erkek	Lise	Makine Ustası	30 bin	6	10
LE3	36	Kadın	Lisans	Polis	40 bin	4	15
LE4	40	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	7 bin	6	10
LE5	37	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	7 bin	5	6
LE6	36	Kadın	Lise	Emekli	7.500	5	16
LE7	44	Kadın	Ortaokul	Ev Hanımı	5 bin	4	6
LE8	51	Erkek	Lisans	Mühendis	49 bin	8	20
LE9	42	Kadın	Lisans	Hemşire	34 bin	5	18
LE10	50	Erkek	Lisans	Muhasebeci	30 bin	7	17
LE11	41	Kadın	Lise	Kuaför	17 bin	8	12
LE12	53	Erkek	Lisans	Okul Müdürü	52 bin	10	17
LE13	39	Erkek	Ön Lisans	Sağlık Çalışanı	33 bin	6	14
LE14	45	Kadın	Ön Lisans	Terzi	17 bin	9	11
LE15	53	Erkek	Lise	Memur	33 bin	8	15

Tablo 1 incelendiğinde lise çağında çocuğu olan ebeveyn grubu 6 erkek, 9 kadından oluşmaktadır. Katılımcı ebeveynlerin yaşlarının 36 ile 53 arasında değiştiği; 2 ortaokul, 4 lise, 2 ön lisans, 5 lisans mezunu olduğu; akıllı cihaz kullanım yıllarının ise 6 yıl ve 20 yıl aralığında değiştiği, evde kullanılan akıllı cihaz sayısının da 4 ile 10 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İlkokul Çağında Çocuğu Olan Katılımcı Ebeveynlere Dair Demografik Bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Seviyesi	Meslek	Gelir Seviyesi (Aylık)	Kullanılan Akıllı Cihaz Sayısı	Akıllı Cihaz Kullanım Yılı
İE1	38	Erkek	Lisans	Öğretmen	40 bin	6	11
İE2	40	Erkek	Lise	Serbest Meslek	4 milyon	20	14
İE3	38	Kadın	Yüksek Lisans	Öğretmen	32 bin	7	15
İE4	49	Erkek	Lisans	Öğretmen	40 bin	10	15
İE5	48	Kadın	Lisans	Öğretmen	32 bin	6	11
İE6	44	Kadın	Yüksek Lisans	Öğretmen	26 bin	9	18
İE7	45	Kadın	Ön lisans	Kimya Teknikeri	22 bin	7	16
İE8	29	Kadın	Lisans	Sekreter	17 bin	5	12
İE9	31	Kadın	Ön lisans	Çocuk Gelişimci	45 bin	8	14
İE10	35	Erkek	Lise	Elektrikçi	30 bin	8	11
İE11	30	Kadın	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	20 bin	7	14
İE12	28	Kadın	Lise	Ev Hanımı	5 bin	6	11
İE13	32	Kadın	Lisans	Hemşire	33 bin	6	11
İE14	40	Erkek	Lisans	Avukat	55 bin	7	19
İE15	33	Erkek	Lise	Muhasebe	26 bin	7	12

Tablo 2 incelendiğinde ilkökul çağında çocuğu olan ebeveyn grubu 6 erkekten ve 9 kadından oluşmaktadır. Katılımcı ebeveynlerin yaşlarının 28 ile 49 arasında değiştiği; 4 lise, 2 ön lisans, 7 lisans ve 2 yüksek lisans mezunu olduğu; akıllı cihaz kullanım yıllarının 11 yıl ve 19 yıl aralığında değiştiği; evde kullanılan cihaz sayılarının ise 6 ve 20 arasında olduğu görülmektedir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, iki grubun karşılaştırılmasıyla dijital ebeveynlik rolleri – dijital okuryazarlık, farkında olma, kontrol, etik, yenilikçilik – kapsamında 5 bölüme ayrılarak değerlendirilmiştir.

Dijital Okuryazarlık Rolü Kapsamında Değerlendirilen Bulgular:

Dijital okuryazarlık, dijital becerilerin tartışıldığı bir kavramdır. Bu kavram çerçevesinde ebeveynlerin bilgi sahibi olup olmadıklarına bakılmış, katılımcı ebeveyn gruplarının görüşleri karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede dijital okuryazarlığın ne olduğuna ilişkin yöneltilen soruya lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin verdiği yanıtlar, genel olarak dijital okuryazarlık kavramına ilişkin bilgi eksikliği veya yanlış anlamaları yansıtmaktadır. Örneğin; katılımcı LE1, “Dijital okuryazarlıkla alakalı bir bilğim yok. Onun için bu konuyla alakalı bir şey söyleyemiyorum.” şeklinde yanıt verirken LE2, “Haber sitelerini, teknoloji sitelerini takip etmektedir.” diyerek konuya ilişkin bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Diğer ebeveynlerin yanıtları da benzer şekildedir.

Bununla birlikte ilkökul çağında çocuğu olan ebeveynlerin yanıtları daha çok “teknolojik araçları doğru kullanmak, teknolojik araçları doğru kullanma konusundaki bilgi ve kullanma becerisidir” şeklindedir. Ebeveynlerin dijital okuryazarlık hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarını öğrenmek için sorulan sorulara verilen cevaplar incelendiğinde genel anlamda bu konuya ilişkin ebeveynlerin büyük bir kısmının bilinçsiz oldukları, fakat ilkökul çağında çocuğa sahip olan ebeveynlerin diğer ebeveynlere kıyasla daha fazla bilgiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Ebeveynlere, “Bir anne/baba gözüyle baktığınızda dijital dünya, dijital çağ, dijital zaman ve benzeri kavramlar hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yanıtlar incelendiğinde, lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin, “Çocuklar açısından dijital çağı beğenmiyorum. Çocuğumu geriye doğru ittiğini düşünüyorum.”, “Bir anne olarak dijital dünyanın hiç olmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü dijital dünyaya çok fazla kafa yoruyoruz.”, “Bir baba olarak dijital dünya çocuğum açısından içerisinde zararlı bir sürü şey barındıran bir dünya bence.” gibi cümleler kurdukları görülmüştür. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerin ise “Dijital çağ, dijital dünya ve benzeri kavramlar maalesef ki geç adapte olduğumuz kavramlar ama bunları kabullenmek zorunda olduğumuz bir çağ ve dönemde yaşıyoruz.”, “Biz anne, babalar olarak dijital çağda sınırsız bilgiye erişebiliyoruz. Özellikle de çocuklar konusunda her bilgiyi öğrenebiliyoruz. Bu nedenle dijital çağı seviyorum.”, “Dijital çağ dijital dünya gibi kavramlara anne-baba gözüyle baktığımda ilk önce riskli yönler aklıma geliyor ama çocuğuma faydalı yönleri olduğunu da inkâr edemem.” şeklinde verdikleri yanıtlar her iki ebeveyn grubu arasındaki farka işaret etmektedir. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerin, dijital çağa daha sıcak baktıkları ve gerekli olduğunu düşünmelerinin yanı sıra, lise çağında çocuğa sahip olan ebeveynlerin ise bu durumun tam tersi bir şekilde dijitalleşmeye genel olarak olumsuz anlamlar yükledikleri ve zararlarına değindikleri görülmüştür.

“Dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin anne, babaların en çok ihtiyaç duyduğu bilgi eksiklikleri sizce nelerdir? Sizin bu konuda ihtiyaç duyduğunuz şey nedir?” sorusuna cevap veren ebeveynlerden küçük bir kısmı eksiklik hissetmediklerini belirtmelerine rağmen hem lise hem de ilkökul çağında çocuğu olan ebeveynlerin büyük bir bölümü kullanımlar konusunda eksiklikler yaşadıklarını söylemişlerdir. Bu çerçevede özellikle katılımcı İE1’in “Anne babalar olarak dijital teknolojilere geç kalmış durumdayız. Bu konuda baştan aşağı çok büyük bir bilgi eksikliği var. Sadece sağdan soldan duyduğumuz ya da kendi keşfettiğimiz bilgiler sayesinde bu dijital teknolojileri yakalamaya çalışıyoruz. Benim şahsi ihtiyaçlarım konusuna gelirsek, yani çıkan programlar ya da bu sosyal medyayla ilgili kullanılan programlarda çok fazla güncellemeler oluyor. Aslında daha faydalı, daha hızlı kullanabiliriz. Tabii bunun için bizim de kendimizi güncellememiz gerekiyor.” şeklindeki yanıtı ebeveynlerin çoğunun verdiği cevabı kapsamaktadır. Bu çerçevede ebeveynlerin; teknolojiyi kullanma, zararlı içerikleri denetleyebilme gibi konularda eğitim eksikliği yaşadıkları, dijital ortamdaki her şeyin çok hızlı güncellendiği ve bu anlamda da değişime ayak uydurma konusunda zorlandıkları tespit edilmiştir. Literatür taramasında değinilen, Lupton vd. (2016) tarafından yapılan çalışma; ebeveynlerin bilgi, destek ve tavsiye almak için web siteleri ile bloglara eriştiklerini gösteriyordu. Bu anlamda esasen ebeveynlerin, çocuklarını dijital dünyanın risklerinden korumak, onlar için faydalı olanı tespit etmek noktasında teknoloji kullanımını geliştirmeleri çerçevesinde ebeveynler için hazırlanmış eğitim programlarına ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bununla birlikte

araştırmanın ilerleyen bölümlerindeki tespitler ise hazırlanacak bir ebeveyn eğitim programında, ebeveynlerin hangi yaş grubunda çocuğa sahip olduğunun dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ebeveynlere “İnternet ve teknoloji kullanımı konularında eğitim aldınız mı?” sorusu sorulmuş ve genel anlamda eğitim alınmadığı, toplamda birkaç ebeveynin eğitim aldığı sonucuna varılmıştır. İlkokul çağında çocuğa sahip olan ebeveynler kendi içinde değerlendirildiğinde çoğunlukla eğitim almamış olmalarına rağmen, eğitim almış olanların sayısı lise çağında çocuğu olan ebeveynlerden daha fazladır.

Farkında Olma Rolü Kapsamında Değerlendirilen Bulgular:

Farkında olma rolü, ebeveynlerin internetteki risklerin ve fırsatların neler olduğunu bilip, bunların farkına vararak, eleştirel bir bakış açısına sahip olmayan çocuklarını korumak veya fırsatlar için teşvik etmek için farkındalıklarını içermektedir. Bu kapsamda “Sizce dijital ortamlar çocuğunuz için ne tür riskler barındırıyor?” sorusunun yöneltildiği her iki ebeveyn grubunun da internetin çocukları için zararları noktasında aynı fikir yapısına sahip oldukları görülmüştür. Lise çağında çocuğu olan ebeveynler, “Fazla kullanmak istediği için bağımlılık riski var. Bunun dışında çocukları küfür ve şiddete özendirerek videolar var, bu riskleri barındırıyor.”, “Dijital ortamlar çok fazla risk barındırıyor. Çok uygunsuz siteler, linkler var. Birine tıklayınca çocuğu etkileyebilecek şeyler çıkabiliyor. Bu oyun sitelerinin uygunsuz sitelere girdiklerini yakalıyoruz ama yapabileceğimiz bir şey olmuyor.” gibi yanıtlar verirken, ilkökul çağında çocuğu olan ebeveynler, “Yanlış bilgi, zararlı alışkanlıklar, yanlış kişilerle iletişim kurma, istismar ve benzeri birçok zararlı durumla karşılaşabilirler.”, “Siber zorbalık, dolandırıcılık, müstehcen içerikler gibi riskler barındırıyor.” demektedir. Ebeveynler internetin genel olarak şiddet içerikli oyunlar, kötü niyetli tanınmayan kişiler, bağımlılık, dolandırıcılık vb. riskler barındırdığına değinmişlerdir.

Dijital ortamların sunduğu faydalara yönelik “Sizce dijital ortamların çocuğunuz için ne tür faydaları var? (Eğitim, teknoloji, kolaylık vb.)” sorusuna iki gruptaki tüm ebeveynler neredeyse aynı cevabı vermişlerdir. Katılımcı ebeveynlere göre dijital ortamların öncelikli faydası derslere destek amacıyla kullanılabilirliği olmuştur.

Görüşmeciler ebeveynlere yöneltilen “Bir ebeveynin kendi dijital farkındalığını arttırması için neler yapması gerekiyor? Siz neler yapıyorsunuz?” sorusu üzerine, lise çağında çocuğu olan ebeveynler; çoğunlukla dijital araçları fazla kullanmamak, teknoloji kullanırken az vakit geçirmek, medya paylaşımlarına dikkat etmek ve kullanımlar açısından eksik yönlerin tamamlanmasına değinirken, ilkökul çağında çocuğu olan ebeveynler ise teknolojiyi verimli kullanmak, internetin zararlı yönlerini bilmek, okuryazarlık eğitimi almak, araştırma yapmak ve dijital cihazların kullanımlarını öğrenmek gibi konulara değinmişlerdir. Özetle lise çağında çocuğu olan ebeveynler kullanım süresine odaklanırken, ilkökul çağında çocuğu olan ebeveynler daha çok verimli kullanım, eğitim ve kendilerini farkındalık açısından geliştirmeye odaklanmışlardır.

Çalışmada “Siz telefon veya tabletle uğraşırken çocuğunuz sizinle iletişime geçmeye çalıştığında çocuğunuza ne tür tepkiler veriyorsunuz?” sorusuna yanıt veren lise çağında çocuğu olan katılımcıların büyük bir bölümü çocuklarıyla ilgilenmeyi ya reddettiklerini ya da erteleyip

daha sonra ilgilenmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda katılımcı LE2'nin "Bazen sert tepkiler veriyoruz. Bir dakika falan diyoruz. Bazen duymuyoruz. Daha sonra çocuğum gelip beni duymuyor musun? diyor." ve katılımcı LE5'in "Beni rahatsız etmeyin diyorum." şeklindeki yanıtları dikkat çekicidir. Buna karşılık ilkokul çağında çocuğu olan ebeveynler ise çoğunlukla ilgilendikleri işi bırakarak öncelikle çocuklarıyla alâkadar olduklarını söylemişlerdir. Katılımcı İE12'nin "Genelde telefonla konuşurken sorular soruyor bana. Kiminle konuşsam konuşayım bekletip çocuğuma cevap veriyorum.", katılımcı İE11'in "Her ne işle ilgileniyorsam, bırakır çocuğumu dinlerim." ve katılımcı İE15'in "Kesinlikle ilk önce çocuğuma cevap veririm." şeklindeki yanıtları, her iki ebeveyn grubu arasında dikkat çekici bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Kontrol Rolü Kapsamında Değerlendirilen Bulgular:

Kontrol rolü ebeveynlerin çocuklarını internetin ya da dijital dünyanın risklerinden korumalarını içerir. Kontrol rolü kapsamında sorulan "Ebeveyn ne yaparsa çocuk internetin risklerinden korunmuş olur? Siz neler yapıyorsunuz?" sorularını yanıtlayan iki ebeveyn grubu da çocuklarını risklerden tümüyle korumanın mümkün olmadığını altını çizmişlerdir. Lise çağında çocuğa sahip olan ebeveynler: "Anne ve babalar, kendileri yapmadıkları şeyleri çocuğa söylerse çocuk haklı olarak yapmaz. Dolayısıyla riskten korumak için öncelikle örnek olurum. Bunun dışında riskler hakkında onunla konuşurum.", "Teknolojiden uzak tutarak korurum." gibi yanıtlarla öncelikle çocuklarına bu konuda örnek olmaları gerektiğini ve internetin az kullanılmasını sağlamaya çalıştıklarını vurgulamışlardır. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynler ise "Risklerden korumak için yapılacak en önemli şey, çocuğu internet ortamında yalnız bırakmamak.", "Önemli bir durum olmadıkça elinde telefon ya da tablet olmamalı. Teknolojik araçlarla az zaman geçirmeli.", "Çocuğumun kullandığı araçların arama geçmişlerine düzenli bir şekilde bakıyorum. Tablette çok fazla zaman geçirmesine izin vermiyorum ve özellikle internette tanıştığı kişilerin kim olduklarına iyice bakıyorum." şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Bu anlamda ilkokul çağında çocuğu olan ebeveynler de çocuklarını internet ortamında yalnız bırakmadıklarını, az kullanmalarını sağlamaya çalıştıklarını, çeşitli kontroller ve uygulamalar kullanarak onları risklerden korumaya çalıştıklarını söylemişlerdir.

İnternetin ve dijital ortamların faydaları ile ilgili ebeveynlere sorulmuş olan "Ebeveyn ne yaparsa çocuk dijital dünyanın olumlu yanlarından faydalanmış olur? Siz neler yapıyorsunuz?" sorularına iki ebeveyn grubunun verdikleri yanıtlar benzer olmuştur. Genel olarak internetin ders konusunda faydalı olduğunun üzerinde durulmasına ek olarak, ilkokul çağında çocuğu olan ebeveynler araştırma yapmayı öğretmenin faydalarına da değinmiştir.

Katılımcılara "Sizce çocuğunuzun akıllı telefon veya tablet kullanırken kontrol veya denetimimize ilişkin sınırlılıklarınız olmalı mı? Çocuğunuzun mahremi olmalı mı? Hangi durumlarda, ne şekilde, hangi sınırlarla olmalı?" şeklinde yöneltilmiş olan sorulara iki ebeveyn grubunun verdiği yanıtlar arasında bir zıtlık bulunmaktadır. Çocuklarının farklı yaş aralıklarında olmasının, ebeveynlerin farklı yanıtlar vermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin; lise çağında çocuğu olan katılımcı LE8 "Sınırlılıklar olmalı. Çünkü çocuğu boğmamak gerekiyor ve ergenlik yaşına geldikleri için mahremiyetleri de olmalı." şeklinde yanıt verirken ilkokul çağında çocuğu olan İE9 "Ben denetleme ya da kontrol

açısından kendimi kısıtlamayı doğru bulmuyorum. Çünkü çocuğum daha ilkokula gidiyor ve teknolojik açıdan mahremiyetinin olmaması gerekiyor bence.” şeklinde yanıt vermiştir. Bu durum dijital ebeveynlik rollerinden biri olan kontrolün çocuğun yaş grubuna göre şekillendiğini göstermektedir.

Kontrol ve denetim konusunda sorulan “Çocuğunuz akıllı telefon-tablet kullanırken kontrol ve denetim adına neler yapıyorsunuz?” sorusuna ilişkin lise çağında çocuğu olan ebeveynler çocuklarını fazla baskı yapmadan sınırladıklarını, bunun için de izin alarak, gözlemleyerek, süre sınırlaması yaparak ya da arama kayıtlarına bakarak kontrol ettiklerini belirtmişlerdir. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynler ise reklam kısıtlama ve akıllı uygulama programlarını kullanarak, internet ve arama geçmişlerine bakarak, kullandıkları uygulamalara yaş sınırı getirerek, kontrol ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ilkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerin, lise çağında çocuğu olan ebeveynlere kıyasla daha çok uygulamalar yoluyla kontrol etmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

Etik Rolü Kapsamında Değerlendirilen Bulgular:

Etik, neyin iyi ya da neyin kötü olduğunu ayırt etmek için oluşturulan kuralları içerir ve toplumsal hayat için vazgeçilmez bir kavramdır. Bu nedenle ebeveynlerin ve yetiştirdikleri çocukların dijital ortamlarda etik kavramına önem verip vermedikleri dikkate değer bir konudur.

Etik rolü kapsamında “Dijital ortamlarda etik davranışlar sizce nelerdir?” ve “Çocuğunuzun sanal ortamlarda etik davranışlar sergilemesini sağlamak amacıyla ne gibi önlemler alıyorsunuz?” sorularını yanıtlayan ebeveynler, doğruluğundan emin olunmayan şeylerin paylaşılmaması, farklı fikirlere saygılı olma, akran zorbalığı yapmama, hak ve hürriyetleri kısıtlamama, özeli paylaşmama, küfür etmeme, yalan haber yapmama, müstehcen videolar izlememe, saygılı olma, başkalarının hakkını gözetme, siber zorbalık yapmama, mahremiyete özen gösterme, kurallara uyma, yalan söylememe gibi etik davranış kurallarını sıralamışlardır. Bu etik davranışları çocuklarının sergilemeleri için de onlara karşı rol model olmak, uyarıda bulunmak, ceza ya da ödül vermek, bilgilendirip yönlendirmek, yasak koymak, eğitmek, sınır koymak ve kontrol etmek gibi önlemler almışlardır. Her iki gruptaki ebeveynler çoğunlukla aynı yanıtları vermiştir. Ebeveynlerin verdikleri yanıtlar bir yandan etik rolünün sınırlarının genişliğine işaret ederken diğer yandan ebeveynlerin etik rolünü büyük oranda benimsediğini göstermiştir.

Yenilikçilik Rolü Kapsamında Değerlendirilen Bulgular:

Yenilikçilik, hiçbir dönemde önemini yitirmeyen bir kavramdır. Özellikle dijital çağın insan hayatını her anlamda etkilemesiyle, sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşanmakta; bu da yeniliklerin sürekli olarak güncellenmesine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla ebeveynliğin dönüşüm yaşaması ve dijital ebeveynliğin hayata dahil olması, yenilikçilik kavramını önemli kılmaktadır. Bu sebeple dijital ebeveynler, yenilikleri takip eden, dijital dünyanın olumlu ya da olumsuz taraflarının farkında olan bireyler olmalıdır.

Yenilikçilik rolü kapsamında “Çocuğunuzun ve sizin bir sosyal medya hesabınız var mı? Birbirinizi takip ediyor musunuz? Takip etmenin dışında karşılıklı beğeni, paylaşım, yorum yapma vb. davranışlarınız oluyor mu?” sorularına lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin büyük bir kısmı,

sosyal medya hesabı kullandıklarını ama çocuklarıyla birbirlerini takip etmediklerini belirtmiş; bu durumu, çocukları tarafından engellenmek ya da sosyal medyayı aktif kullanmamak gibi sebeplerle açıklamışlardır. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerden yalnızca üçü çocuğunun sosyal medya hesabı olduğunu belirtmiş ve geri kalan ebeveynlerin hepsi çocuklarının yaşı küçük olduğu için sosyal medya hesabı kullanmadıklarını söylemiştir.

Yenilikçiliğin bir gerekliliği olan teknolojiadaki gelişmeleri takip etmek için sorulan “Teknolojik gelişmeleri takip ediyor musunuz? Ediyorsanız çocuğunuzun da takip etmesi konusunda onu teşvik ediyor musunuz?” sorularına lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının bu konuda kendilerinden daha iyi oldukları için teşvik etmelerine gerek kalmadığını, bir kısmı ise teknolojik gelişmeleri takip edip çocuklarını da teşvik ettiklerini, bir kısmı da hem takip etmediklerini hem de çocuklarını teşvik etmediklerini belirtmişlerdir. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerin ise bir kısmı teknolojik gelişmeleri takip ederek çocuklarını da teşvik ettiklerini, bir kısmı takip etmelerine rağmen çocuğunun işine yarayacak olan kısımları teşvik ettiklerini, bir kısmı ise sadece çocuklarının geri kalacaklarını düşündüklerinden dolayı teşvik ettiklerini belirtmişlerdir.

Analiz edilen ebeveyn yanıtları, özellikle çocukların yaşının, ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini yerine getirmeleri sürecinde büyük oranda etkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Dijital ebeveynlik kavramıyla birlikte, var olan ebeveynlik sorumluluklarına ek olarak, dijital ortamlarda da çocukların yetiştirilmesi, eğitilmesi ve korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Dijital ebeveynlerin bu sorumluluklarını yerine getirmeleri için dijital ortamların risklerini ve fırsatlarını bilip, çocuklarını buna göre yönlendirmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda, literatürde ebeveynlerin dijital ebeveynlik rollerini yerine getirmelerini etkileyen çeşitli faktörler kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Ebeveynlik stillerinin bu rolleri yerine getirmedeki etkisi araştırılmış, dijital ebeveynlik profilleri incelenmiş, dijital ebeveynlik farkındalığı, dijital ebeveyn tutumları konularına odaklanılarak ölçekler geliştirilmiş, pek çok ebeveyn, çocuk ve eğitimci ile görüşmeler yapılmış ve anketler uygulanmıştır (Elsaesser vd., 2017; Livingstone vd., 2017; Altun, 2019; Yaman vd., 2019; Manap, 2020; Basile vd., 2022; Yaman vd., 2024). Bununla birlikte bu çalışmada önceki çalışmalardan farklı olarak iki ebeveyn grubu tanımlanmış, bu ebeveynlere dijital ebeveynlik rollerine göre sınıflandırılmış sorular yöneltilmiş ve her iki ebeveyn grubunun yanıtları karşılaştırılarak betimlenmiştir.

Dijital ebeveynlik rollerine odaklanarak ebeveynlerin, çocuklarının bilinçli medya tüketicisi olmalarındaki rolünü araştıran çalışmanın ilk bulgusu, ebeveynlerin genel olarak dijital okuryazarlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. İlkokul çağında çocukları olan ebeveynlerin dijital çağ hakkında daha olumlu düşüncelere sahip oldukları ve dijital çağın olumlu yönlerini daha açık bir şekilde görebildikleri gözlemlenmiştir. Ancak, her iki grup ebeveynin de genellikle dijital okuryazarlık konusunda eğitim almaya yatkın olmadığı belirlenmiştir. Bugünün çocukları, hatta çok küçük olanların bile, teknolojik açıdan zengin bir ev ortamı deneyimlediği düşünülürse, iyi dijital okuryazarlık uygulamalarının benimsenmesi konusunda ebeveynlerin

farkındalıkları artırılmalıdır (Terras & Ramsay, 2016). Ayrıca dijital okuryazarlık, yalnızca birtakım becerileri kapsamaktan öte, çevrim içi katılımcı davranışların etkilerini anlamayı ve sosyal dijital becerilerin bir uzantısı olarak değerlendirilmeyi de içermektedir (Barnes & Potter, 2020). Dolayısıyla ebeveynlerin dijital okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olmaları, çocuklarını risklerden korumak veya onlar için dijital dünyadaki fırsatları yakalama noktasında oldukça önemlidir.

Farkında olma rolüne bakıldığında, ebeveynlerin risklerin ve fırsatların farkında olup olmadıkları, farkındalıklarını arttırmak amacıyla neler yaptıkları incelenmiştir. Görüşleri alınan ebeveynler, genellikle risklerin farkında olduklarını, ancak fırsatlar konusunda dijital ortamların çoğunlukla okul dersleri ve araştırmalar için yarar sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, farkındalık açısından, lise çağında çocuğa sahip olan ebeveynler, farkındalıklarını arttırmak için teknolojiyi daha az kullanmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Özsoy ve Atılgan'ın (2018) araştırmasına göre hem ebeveynlerin hem de çocukların internetin sunduğu fırsatlardan çok risklere odaklandıkları, bu riskler ve fırsatlar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve bazı yanlış kanaatlere sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca söz konusu çalışmada, ebeveynlerin en yaygın olarak kullandıkları arabuluculuk biçiminin, kısıtlayıcı arabuluculuk olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer araştırmaya göre, sınırlayıcı arabuluculuk, daha az çevrim içi risk ile ilişkilidir; ancak bu yaklaşım, fırsatları kısıtlayarak savunmasız çocukları güvende tutarken dijital katılımlarını zayıflatmaktadır (Livingstone vd., 2017). İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynler ise okuryazarlık konusunda eğitim almaları gerektiğini ve teknoloji kullanımı ile teknolojinin zararlı yönlerini öğrenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Tomczyk ve Potyrała (2021), ebeveynlerin dijital dünyanın riskleri hakkındaki bilgi ve becerileri ekseninde yürüttükleri çalışmalarında, e-tehditlerle ilgili 6 bileşen tanımlamaktadır. Bunlar; dijital medyayı kullanmanın ergonomisi, çevrim içi bilginin güvenilirliğinin değerlendirilmesi, reklamların tüketicilerin seçimleri üzerindeki etkisi; riskli çevrim içi ilişkiler, güvenli oturum açma mekanizmalarının anlaşılması ve kötü amaçlı yazılımlara karşı koruma. Ktoridou vd. (2012) tarafından yapılan bir araştırma ise dijital dünyanın riskleri konusunda ebeveynlerin çok temel bir farkındalık düzeyi geliştirdiklerini, ancak derinlemesine bir farkındalıklarının olmadığını ortaya koymuştur. Alan yazındaki çalışmalar ve bu çalışmanın çıktıları göz önünde bulundurulduğunda, elektronik tehditlerin oldukça geniş olduğu, bu anlamda tüm ebeveynlerin çocuklarını risklerden korumak için bu risklerin neler olduğunu bilmeleri ve risklerden korunmak için fırsatları yok saymamaları konusunda farkındalık kazanmaları elzemdir.

Kontrol rolü açısından incelenen görüşlere göre, lise çağında çocuğu olan ebeveynler, teknoloji kullanımını kontrol etmenin önemini vurgularken, baskıcı olmamaya dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Kontrol konusunda sınırlı bir yaklaşım benimsemişler ve genel olarak çocuklarının mahremiyetine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. İlkokul çağındaki çocukların ebeveynlerinin ise çocuklarının yaşlarından dolayı daha kısıtlayıcı bir tutum sergiledikleri ve bu konuda kendilerini sınırlamanın gerekli olmadığını düşündükleri görülmüştür. Ayrıca çocukların mahremiyetlerinin korunması için yaşlarının daha büyük olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda çocukların yaşları arasındaki farklılıkların, bu tutumların temelini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Stoilova vd. (2024), 40 araştırma sonucunu analiz ederek ebeveyn kontrollerinin kullanımının; ebeveynlerin ve çocukların yaşına, dijital becerilerine, ebeveyn katılımına ve çevrim içi riske maruz kalma durumunu azaltma motivasyonuna bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan ebeveyn kontrolüne ilişkin yapılan

birçok çalışma özellikle ergenlik çağındaki çocuklar üzerindeki ebeveyn kontrolüne odaklanmıştır. Bu çalışmalara göre, sınırlayıcı bir kontrolün, çocukları korumada etkili olmadığı, çocuk merkezli bir yaklaşım belirlemenin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Elsaesser vd., 2017; Rodríguez-de-Dios vd., 2018). Bu bakımdan, lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin baskıcı olmamaya dikkat ettiklerini söylemeleri, doğru bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir.

Etik rolü açısından incelenen görüşlere göre, ebeveynler genel olarak benzer düşüncelere sahiptir ve her iki grup ebeveyn de çocuklarını benzer şekillerde yönlendirmiştir. Bu durum, toplumsal olarak aynı etik kalıplara sahip olduğuna işaret edebilir. Ebeveynler, çocuklarına doğruluğundan emin olunmayan bilgileri paylaşmama, farklı fikirlere saygı gösterme, akran ve siber zorbalıktan kaçınma, mahremiyete özen gösterme, kurallara uyma gibi etik davranışları kazandırmak için rol model olma, uyarıda bulunma, ceza veya ödül verme, bilgilendirme ve kontrol etme gibi yöntemler kullanmıştır. Aynı zamanda alan yazında, çocukları çevrim içi yaşamdaki ahlaki ve etik zorluklarla yüzleştirmek ve bunların üstesinden gelmek için gerekli becerilerle donatmanın önemine değinilmiştir (James vd., 2010; Hukubun vd., 2024). Tüm bunlar göz önüne alındığında, etik rolü kapsamında ebeveynlerin çok yönlü bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

Yenilikçilik rolü, teknolojinin takip edilmesi, teknolojinin yararlarının ve zararlarının farkında olunmasıdır. Dolayısıyla dijital ebeveynlerin teknolojiyi takip etme durumları gözlemlendiğinde, lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının teknoloji takibi konusunda ve sosyal medya kullanma konusunda kendilerinden daha aktif olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Nelissen ve Van den Bulck'in (2017) araştırması da çocukların ebeveynlerine dijital medya kullanımında rehberlik ettikleri sonucuna ulaşmıştır. İlkokul çağında çocuğu olan ebeveynlerin bir kısmı ise teknolojiyi takip ettiklerini fakat çocuklarını sadece faydalı olacağını düşündükleri konularda teşvik ettiklerini ve çocuklarının yaşları küçük olduğundan, sosyal medya kullanımının söz konusu olmadığını altını çizmişlerdir.

Bulgular genel olarak incelenip demografik bilgiler ile ele alındığında, iki gruptaki ebeveynlerin yaş farkının, ilkokul ile lise çağındaki çocukların yaş farkının ve ebeveynlerin eğitim durumlarının, bilinçli tüketim noktasında belirleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulguları, literatürde yer alan benzer çalışmalarla örtüşmekte ve dijital ebeveynlik rollerinin ebeveynler için ne denli kapsayıcı ve zorlu olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin dijital ebeveynlik pratiklerini en etkili şekilde yerine getirebilmeleri ve çocuklarının bilinçli medya tüketicileri olmalarını sağlamaları için dijital okuryazarlık eğitimleri almaları gerekmektedir. Ayrıca, teknolojiyi yakından takip etmeleri ve çocuklarını teknolojinin faydaları ve riskleri konusunda doğru şekilde yönlendirmeleri önemlidir. Ebeveynlerin internetin hem faydaları hem de zararları konusunda bilinçli olmaları, çocuklarının dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde büyümelerine katkı sağlayacaktır. Özetle, ebeveynlerin dijital dünyada daha etkili rehberlik yapabilmeleri için destekleyici eğitim programlarına olan ihtiyaç oldukça kritiktir. Bu açıdan politika yapıcılara ve eğitimcilere dijital ebeveynlik rolleri çerçevesinde eğitim programları hazırlamaları noktasında önemli görevler düşmektedir. Dijital ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi, hem ebeveynlerin hem de çocukların dijital dünyadan maksimum fayda sağlamalarını ve potansiyel risklerden korunmalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altun, D. (2019). An investigation of preschool children's digital footprints and screen times, and of parents' sharenting and digital parenting roles. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 76-97. http://www.ijoess.com/Makaleler/147332736_5.2076-9720dilek20altun.pdf
- Barnes, R. & Potter, A. (2020). Sharenting and parents' digital literacy: An agenda for future research. *Communication Research and Practice*, 7(1), 6-20. <https://doi.org/10.1080/22041.451.2020.1847819>
- Basile, K., Beauregard, T., Canonico-Martin, E. & Gause, K. (2022). Better work-life balance through digital parenting. *Strategic HR Review*, 21(6), 180-184. <https://doi.org/10.1108/SHR-08-2022-0048>
- Benedetto, L. & Ingrassia, M. (2021). Digital parenting: Raising and protecting children in media world. L. B. Ingrassia (Ed.), *Parenting: Studies by an ecocultural and transactional perspective* içinde (ss. 127-148). IntechOpen.
- Bostancı, M. (2023). Dijital dünyada ebeveynlik. *TRT Akademi*, 8(19), 982-991. <https://doi.org/10.37679/trta.1368107>
- Breitenstein, S. M., Gross, D. & Christophersen, R. (2014). Digital delivery methods of parenting training interventions: A systematic review. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 11(3), 168-176. <https://doi.org/10.1111/wvn.12040>
- Buckingham, D. (2006). Defining digital literacy: What do young people need to know about digital media? *Digital Kompetanse: Nordic Journal of Digital Literacy*, 4(1), 263-277. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-943X-2006-04-03>
- Cao, S., Dong, C. & Li, H. (2022). Digital parenting during the COVID-19 lockdowns: How Chinese parents viewed and mediated young children's digital use. *Early Child Development and Care*, 195(15), 2401-2416. <https://doi.org/10.1080/03004.430.2021.2016732>
- Choy, Y. N., Lau, E. Y. H. & Wu, D. (2024). Digital parenting and its impact on early childhood development: A scoping review. *Education and Information Technologies*, (2024), 1-41. <https://doi.org/10.1007/s10639.024.12643-w>
- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication Theory*, 21(4), 323-343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x>
- Domoff, S., Radesky, J., Harrison, K., Riley, H., Lumeng, J. C. & Miller, A. L. (2019). Naturalistic study of child and family screen media and mobile device use. *Journal of Child and Family Studies*, (28), 401-410. <https://doi.org/10.1007/s10826.018.1275-1>
- Elsaesser, C., Russell, B., Ohannessian, C. M. & Patton, D. (2017). Parenting in a digital age: A review of parents' role in preventing adolescent cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior*, (35), 65-72. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.06.004>
- Garcia, F., Serra, E., Garcia, O., Martinez, I. & Cruise, E. (2019). A third emerging stage for the current digital society? Optimal parenting styles in Spain, the United States, Germany, and Brazil. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 1-20. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132333>
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve bireysel-kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum* (Ü. Tatlıcan, Çev.) Say Yayınları.
- Huang, G., Li, X., Chen, W. & Straubhaar, J. D. (2018). Fall-behind parents? The influential factors on digital parenting self-efficacy in disadvantaged communities. *American Behavioral Scientist*, 62(9), 1186-1206. <https://doi.org/10.1177/000.276.4218773820>
- Hukubun, M. D., Wakhudin, W. & Kasimbara, R. P. (2024). Character education in the digital age: Strategies for teaching moral and ethical values to a generation that grows up with technology. *Journal of Pedagogi*, 1(3), 74-82. <https://doi.org/10.62872/s13px737>

- İnan Kaya, G., Mutlu Bayraktar, D. & Yılmaz, Ö. (2018). Dijital ebeveynlik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (46), 149-173. <https://doi.org/10.21764/maueufd.390626>
- James, C., Davis, K., Flores, A., Francis, J. M., Pettingill, L., Rundle, M. & Gardner, H. (2010). Young people, ethics, and the new digital media. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2(2), 215–284. <https://www.crlsj.com/index.php/journal/issue/view/4>
- Kabakçı Yurdakul, I., Dönmez, O., Yaman, F. & Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883-896. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24231/256855>
- Kalkım, A., Korkmaz, E. K. & Toraman, A. U. (2024). Examining the relationship between digital parenting self-efficacy and digital parenting awareness of early adolescents' parents. *Journal of Pediatric Nursing*, (78), 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2024.05.028>
- Karaboğa, M. T. (2019). Dijital medya okuryazarlığında anne ve baba eğitimi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 2040-2073. <https://doi.org/10.26466/opus.601942>
- Kesharwani, A. (2020). Do (how) digital natives adopt a new technology differently than digital immigrants? A longitudinal study. *Information & Management*, 57(2), 103-170. <https://doi.org/10.1016/j.im.2019.103170>
- Kopuz, T., Turgut, Y. E. & Aktı Aslan, S. (2022). Dijital ebeveynlik tutumu ile çocukların güvenli internet kullanımları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 123-153. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1111996>
- Ktoridou, D., Eteokleous, N. & Zahariadou, A. (2012). Exploring parents' and children's awareness on internet threats in relation to internet safety. *Campus-Wide Information Systems*, 29(3), 133-143. <https://doi.org/10.1108/106.507.41211243157>
- Kurtoğlu Erden, M. & Uslupehlivan, E. (2021). Dijital çağda değişen ebeveynlik rolleri: Teknoloji kullanımında anne babalar rehber mi engel mi olmalı? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 447-474. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.671929>
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A. & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal Of Communication*, 67(1), 82-105. <https://doi.org/10.1111/jcom.12277>
- Lupton, D., Pedersen, S. & Thomas, G. M. (2016). Parenting and digital media: From the early web to contemporary digital society. *Sociology Compass*, 10(8), 730-743. <https://doi.org/10.1111/soc4.12398>
- Maccoby, E. (2002). Parenting effects: Issues and controversies. J. G. Borkowski, S. L. Ramey & M. Bristol-Power (Ed.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual, and social-emotional development* içinde (ss. 35–46). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Magid, L. J. (2014). *Child safety on the information highway – 20th anniversary edition*. Safekids. <https://www.safekids.com/child-safety-on-the-information-highway/>
- Manap, A. (2020). *Anne babalarda dijital ebeveynlik farkındalığının incelenmesi* [Yayınlanmış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Manap, A. & Durmuş, E. (2020). Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 978-993. <http://doi.org/10.17679/inuefd.711101>
- Manap, A. & Durmuş, E. (2021). Dijital ebeveynlik farkındalığının çeşitli değişkenler, aile içi roller ve çocukta internet bağımlılığı açısından incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 141-156. <https://doi.org/10.19160/ijer.837749>

- Martínez, I., Murgui, S., García, O. F. & García, F. (2019). Parenting in the digital era: Protective and risk parenting styles for traditional bullying and cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, (90), 84-92. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.08.036>
- Mascheroni, G., Ponte, C. & Jorge, A. (2018). Introduction. G. Mascheroni, C. Ponte & A. Jorge (Ed.), *Digital parenting: The challenges for families in the digital age* içinde (ss. 9-16). Nordicom.
- Metallo, C. & Agrifoglio, R. (2015). The effects of generational differences on use continuance of Twitter: An investigation of digital natives and digital immigrants. *Behaviour & Information Technology*, 34(9), 869-881. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2015.104.6928>
- Nababan, D., Nainggolan, E. Y., Silalahi, L., Pasaribu, A., Sinambela, S., Purba, S. N. & Simatupang, F. (2023). The important role of parents in guiding children in the digital era 4.0. *MERDEKA: Jurnal Ilmiah Multidisiplin*, 2(1), 34-41. <https://jurnalisticomah.org/index.php/merdeka/article/view/233/228>
- Nelissen, S. & Van den Bulck, J. (2017). When digital natives instruct digital immigrants: Active guidance of parental media use by children and conflict in the family. *Information, Communication & Society*, 21(3), 375-387. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.128.1993>
- Okumuş, M. & Atılğan, S. S. (2021). Üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık becerileri ile dijital mahremiyet kaygısı arasındaki ilişki. *TRTAkademi*, 6(12), 342-363. <https://doi.org/10.37679/trta.907558>
- Özaydın, A. & Kumral, O. (2021). Dijital yerlilerin gözünden dijital okuryazarlık. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 362-377. <https://doi.org/10.51725/etad.1008850>
- Özsoy, D. & Atılğan, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: Nitel bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 11(2), 96-125. <https://doi.org/10.18094/josc.415323>
- Radesky, J. S., Kistin, C., Eisenberg, S. R., Gross, J., Block, G., Zuckerman, B. & Silverstein, M. (2016). Parent perspectives on their mobile technology use: The excitement and exhaustion of parenting while connected. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 9(37), 694-701. <https://doi.org/10.1097/dbp.000.000.0000000357>
- Ribble, M. (2009). *Raising a digital child: A digital citizenship handbook for parents*. HomePage Books.
- Rodríguez-de-Dios, I., van Oosten, J. M. & Igartua, J. J. (2018). A study of the relationship between parental mediation and adolescents' digital skills, online risks and online opportunities. *Computers in Human Behavior*, 82, 186-198. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.01.012>
- Söğüt, F. (2020). Dijital ebeveynlerin dijital oyunlar ve şiddet ilişkisine yönelik algıları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (51), 79-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikad/issue/57520/739439>
- Stoilova, M., Bulger, M. & Livingstone, S. (2024). Do parental control tools fulfil family expectations for child protection? A rapid evidence review of the contexts and outcomes of use. *Journal of Children and Media*, 18(1), 29-49. <https://doi.org/10.1080/17482.798.2023.2265512>
- Şimşek, Z. C., Canbeldek, M. & Işıkoğlu, N. (2023). Ebeveynlerin pandemi sürecinde dijital ebeveynlik uygulamalarına yönelik deneyimleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (55), 250-271. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1221315>
- Terras, M. M. & Ramsay, J. (2016). Family digital literacy practices and children's mobile phone use. *Frontiers in Psychology*, 7, 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01957>
- Tomczyk, Ł. & Potyrała, K. (2021). Parents' knowledge and skills about the risks of the digital world. *South African Journal of Education*, 41(1), 1-19. <https://doi.org/10.15700/saje.v41n1a1833>
- Türen, Ş. & Bağçeli Kahraman, P. (2024). The predictive relationships between children's digital game addiction tendencies and mothers' digital parenting awareness and digital literacy levels. *Education and Information Technologies*, 1-30. <https://doi.org/10.1007/s10639.024.12932-4>

- Veevers, J. E. (1973). The social meanings of parenthood. *Psychiatry*, 36(3), 291-310. <https://doi.org/10.1080/00332.747.1973.11023764>
- Vodanovich, S., Sundaram, D. & Myers, M. (2010). Research commentary: Digital natives and ubiquitous information systems. *Information Systems Research*, 21(4), 711-723. <https://www.jstor.org/stable/23015639>
- Wang, Q., Myers, M. D. & Sundaram, D. (2013). Digital natives and digital immigrants. *Business & Information Systems Engineering*, 5, 409-419. <https://doi.org/10.1007/s12599.013.0296-y>
- Yaman, F., Dönmez, O., Akbulut, Y., Kabakçı Yurdakul, I., Çoklar, A. & Güyer, T. (2019). Ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44(199), 149-172. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7897>
- Yaman, F., Yurdakul, I. K., Akbulut, Y. & Dönmez, O. (2024). An examination of the digital parenting profiles in Turkey. *Child Psychiatry & Human Development*, 55(2), 384-393. <https://doi.org/10.1007/s10578.022.01410-y>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdigül, A. & Deveci, M. (2021). Yeni iletişim teknolojileri ekseninde ebeveynliğin dönüşümü: Fırsatlar ve tehditler. A. Zinderen (Ed.), *Dijital sosyoloji* içinde (ss. 139-159). Nobel Bilimsel Eserler.
- Zhao, P., Bazarova, N. N. & Valle, N. (2023). Digital parenting divides: The role of parental capital and digital parenting readiness in parental digital mediation. *Journal of Computer-Mediated*, 28(5), Article zmad032. <https://doi.org/10.1093/jcmc/zmad032>
- Zimmer, F., Scheibe, K. & Henkel, M. (2019). *How parents guide the digital media usage of kindergarten children in early childhood* [Konferans Bildirisi]. Communications in Computer and Information Science, Orlando, FL, USA. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23525-3_41
- Zinderen, İ. E. (2021). Yeni iletişim teknolojileri bağlamında kimliğin dönüşümü: Sanal kimlik. A. Zinderen (Dü.), *Dijital sosyoloji çalışmaları* içinde (ss. 71-92). Nobel Bilimsel Eserler.

The Impact of Parents' Digital Parenting Role Adoption on Children's Conscious Media Consumption

Dilan ASLAN*
Aslıhan ZİNDEREN**

As technology has advanced over time, nearly every area of life has undergone significant transformation, from social interactions to human relationships. One area particularly affected by these changes is parenting. In traditional parenting models, parents were primarily responsible for supporting a child's biological growth, education, social skills, and emotional development. However, this traditional concept of parenting is now insufficient to address the comprehensive needs of a child's development. The rapid advancement of technology, along with its widespread use from a young age, has made it essential for parents to adapt their parenting practices. This necessity has given rise to the concept of "digital parenting. A digital parent is someone with a foundational understanding of technology who safeguards their child from digital risks, keeps up with technological advancements, and fosters values such as respect by reinforcing them within the digital sphere. This study aims to explore the role of digital parents in guiding children to become conscious media consumers.

To investigate this topic, interviews were conducted with 30 parents, including 15 with children in primary school and 15 with children in high school. Using a semi-structured online interview method, the parental roles (mother or father) of the participants were randomly selected. Each participant completed a demographic information form to provide background information. Additionally, they responded to a 17-question interview form, which was divided into five sections corresponding to digital parenting roles: digital literacy, awareness, control, ethics, and innovation. Supplementary questions were posed as needed based on the interview flow. This study, designed within a qualitative research framework, involved recording, transcribing, and systematically organizing participants' responses to align with the research objectives. The data were then analyzed through descriptive analysis, focusing on digital parenting roles. By comparing the responses from

* Independent Researcher, E-mail: aslann.1026@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2857-827X

** Assoc. Prof. Dr. Faculty of Communication, Atatürk University, Erzurum, Türkiye, E-mail: aslihan.cezik@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6761-4160

the two parent groups, this study offers a unique perspective that differentiates it from previous research, highlighting variations in digital parenting roles across the groups.

The research, which examined parents' perspectives within the framework of digital parenting roles, found that parents generally lack sufficient knowledge of digital literacy. Notably, parents of primary school-age children exhibited more positive attitudes toward the digital age and were better able to recognize its benefits. However, both groups of parents were largely unwilling to seek out training in digital literacy. In terms of awareness, the study assessed parents' understanding of digital risks and opportunities, as well as the actions they took to enhance their awareness. While most parents acknowledged the risks associated with digital environments, they primarily viewed these environments as beneficial for educational purposes, such as school lessons and research, when considering the opportunities.

Regarding awareness, parents of high school-aged children emphasized the need to reduce their children's technology usage to increase awareness, while parents of primary school-aged children highlighted the importance of digital literacy training and understanding the harmful aspects of technology. As a result, it can be concluded that parents of high school-aged children are less aware of the issues related to digital awareness, whereas parents of younger children exhibit a higher level of awareness. When examining the control role, parents of high school-aged children expressed a cautious approach, aiming to avoid being overly controlling while emphasizing the importance of managing their children's technology usage. They adopted a balanced stance on control, generally stressing the importance of respecting their children's privacy. In contrast, parents of primary school-aged children tended to take a more restrictive approach, given their children's age. These parents generally believed that limitations were necessary and expressed the view that privacy protections should only be implemented when children are older.

In this context, it was observed that differences in children's ages and parents' education levels play a significant role in shaping these attitudes. Regarding the ethical role, parents from both groups generally shared similar perspectives and guided their children in comparable ways, suggesting that societal ethical norms are consistent across these groups. The role of innovation, which involves staying abreast of technological advancements and understanding both their benefits and risks, was also highlighted. Some parents of high school-aged children noted that their children are more proficient than they are in keeping up with technology and using social media. In contrast, some parents of primary school-aged children acknowledged staying up-to-date with technology but focused on encouraging their children only in areas they deemed beneficial, while prohibiting social media use due to their children's young age. Both parental age and educational background were found to influence these perspectives. When considering the overall findings alongside demographic information, factors such as the age gap between parents in the two groups, the age difference between primary and high school-aged children, and parents' educational levels played a crucial role in promoting conscious media consumption. Notably, as parents' average age increased, there was a noticeable shift in their awareness, suggesting that disparities in parental awareness significantly impact their children's ability to become conscientious media consumers. This correlation aligns closely with parents' own levels of digital awareness.

Based on the data obtained in this study, it is essential for parents to undergo digital literacy training to effectively engage in digital parenting practices and help their children become conscious media consumers. Additionally, it is crucial for parents to stay informed about technological advancements and to guide their children appropriately regarding the benefits and risks associated with technology. Parents' awareness of both the advantages and drawbacks of the internet will play a key role in supporting their children's safe and healthy development in the digital world.